

ЯКІСНА ВИЩА ОСВІТА: ПРАВОВІ ЗАСАДИ

Дем'янчук Віталій

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових
дисциплін юридичного факультету,
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»,*

Дерев'янко Наталія

*доктор філософії в галузі права,
декан юридичного факультету
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»,
м. Рівне, Україна*

Освітня система України у своєму розвитку переживала різні часи, що зумовлювали нові завдання і цілі релевантні соціально-політичній та економічній ситуації. Нині, заявлено, що метою освітньої політики держави є створення системи освіти, «яка б допомагала сформувати громадянина для країни з інноваційною економікою, здатного захистити свою сім'ю та державу від зовнішніх загроз» [1]. Крім цього, відповідно до «Стратегічного плану діяльності МОН до 2027 року», освітня політика відцентрована на особистість на різних етапах життя, а тому система освіти і науки має будуватися на повазі кожного учасника освітнього процесу, що надаватиме широкі можливості для розвитку та реалізації його потенціалу. Прикметно, що п'ятим з дев'яти заявлених пріоритетів Стратегічного плану названо якісну вищу освіту.

З точки зору керівництва освітньою галуззю, забезпечення відповідного пріоритету пов'язане з реалізацією низки стратегічних цілей, як-от: 1) заклади вищої освіти є сучасними, комфортними, інклюзивними та привабливими для навчання й академічної кар'єри; 2) освітньо-наукова діяльність сприяє самореалізації всіх членів академічної спільноти; 3) громадяни, держава та бізнес довіряють освітній, науковій, інноваційній діяльності закладів вищої освіти; 4) високий статус у суспільстві та перспективи професійного розвитку сприяють привабливості академічної кар'єри науково-педагогічних працівників і визнанню закладів вищої освіти

центрами інновацій та вільного інтелектуального розвитку; 5) управління в системі вищої освіти базується на принципах автономії та відповідальності. Кожна стратегічна ціль передбачає реалізацію операційних цілей, яких загалом 12, що, своєю чергою, пов'язані із вирішенням понад 60 завдань [1].

Відповідні стратегічні цілі були нами проаналізовані на предмет застосування правових механізмів, оскільки вважаємо їх провідними у реалізації державної політики у різних сферах, зокрема в освітній. Наша позиція заснована на положеннях Закону України «Про освіту» (1917 р.), яким до засад державної політики у сфері освіти віднесено принцип верховенство права, а зміст державної політики у сфері освіти має визначати Верховна Рада України [2]. Своєю чергою, ст. 3 Закону України «Про вищу освіту» (1914 р.) встановлює, що «державну політику у сфері вищої освіти визначає Верховна Рада України, а реалізують Кабінет Міністрів України та центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки» [3], які відповідно до Конституції України – ст. 19, «зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України».

Отже зі «Стратегічного плану діяльності МОН до 2027 року» походить, що:

1) *привабливість закладів вищої освіти для навчання й академічної кар'єри* забезпечуватиметься, серед іншого, за допомогою «створення законодавчих передумов модернізації мережі закладів вищої освіти»;

2) *самореалізація всіх членів академічної спільноти передбачає* «законодавче розширення можливостей створення міждисциплінарних освітніх програм на бакалаврському рівні, гнучкої тривалості завершення навчання» «нормативно-правове забезпечення навчання через практичний досвід (навчання на робочому місці) для здобуття освіти за освітньо-професійними програмами у вищій освіті», «забезпечення перегляду та оновлення законодавства, стратегічних документів і нормативно-правового забезпечення з урахуванням нових цілей Болонського процесу, затверджених Римським комюніке», «Розроблення та ухвалення Закону України «Про національну систему кваліфікацій»»;

3) *зміцнення довіри до освітньої, наукової, інноваційної діяльності* закладів вищої освіти з модернізацією освітнього законодавства прямо не пов'язане – здебільшого у Стратегічному плані мовиться про удосконалення певних процедур (вступу, фінансової підтримки здобувачів освіти, анонімних опитувань студентів, тощо);

4) *привабливості академічної кар'єри* має з точки зору авторів Стратегічного плану сприяти новачі за допомогою фінансових механізмів – про правові щодо відповідної стратегічної цілі не згадується;

5) *імплементація принципів автономії та відповідальності* в управління в системі вищої освіти, серед іншого планується забезпечити за

допомогою «законодавчого забезпечення розширення фінансової автономії закладів вищої освіти», «законодавче забезпечення самостійного визначення закладами вищої освіти кількості персоналу та регулювання структури трудових обов'язків (кадрова автономія)», «внесення змін до законодавства, які легалізують сталі фонди (ендаументи) в закладах вищої освіти».

Викладене засвідчує, що розвиток української вищої освіти та забезпечення її якості безпосередньо пов'язані з необхідністю застосування правового механізму, зокрема у частині модернізації освітнього законодавства. Водночас, є підстави стверджувати, що усі окреслені у «Стратегічному плані діяльності МОН до 2027 року» цілі у контексті досягнення якісної вищої освіти так чи інакше стосуються перегляду системи взаємин та відносин центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки із закладами вищої освіти (академічною спільнотою). Фактично правомірно говорити про необхідність переосмислення змісту адміністративно-правових відносини, у яких МОН України уособлює публічну адміністрацію і є тим особливим суб'єктом, присутність якого у певних суспільних відносинах надає підстави, за логікою В. Авер'янова, вважати такі відносини предметом адміністративного права [4, с. 8].

Вважаємо, що для практичної реалізації «Стратегічного плану діяльності МОН до 2027 року» і загалом розвитку національної освіти, зокрема вищої, значно більшої уваги потребують питання адміністративно-правового забезпечення управління вищою освітою в Україні, а також адміністративно-правового забезпечення організації освітнього процесу у закладах вищої освіти. Додатковим мотивом відповідної уваги є ситуація російсько-української війни, що вже понад десять років деструктивно впливає на освітню сферу, а також необхідність імплементації в українське освітнє законодавство стандартів Європейського Союзу.

Зауважимо, що порушуючи питання забезпечення якісної вищої освіти через оптимізацію адміністративно-правового забезпечення відповідної сфери ми звертаємося до конструкту «створення умов» для позитивного впливу суб'єктів державно-владних повноважень на суспільні відносини у сфері вищої освіти з метою створення умов для всебічної реалізації прав, свобод та інтересів усіх суб'єктів відповідної сфери як головної мети державної освітньої політики. Відповідна проблематика стане предметом наших подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року : Наказ Міністерства освіти і науки України від 7.03.2024 № 276. Міністерство освіти

- і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-strategichnogo-planu-diyalnosti-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-do-2027-roku> (дата звернення: 6.09.2025).
2. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 6.09.2025).
3. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 6.09.2025).
4. Авер'янов В. Б. Реформування українського адміністративного права: необхідність переосмислення теоретичних постулатів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2003. Вип. 19. С. 8–12.